

Zicht op preventieve maatregelen om dakloosheid te voorkomen in Tilburg: een kwalitatief onderzoek naar routes naar dakloosheid

Aanleiding

'Hoe kunnen we dakloosheid zoveel mogelijk voorkomen?' is de centrale vraag van dit onderzoek. Het is een urgente vraag. De gemeente Tilburg signaleert namelijk een structurele toename van het aantal dak- en thuisloze mensen. Zij wil meer inzicht krijgen in de oorzaken van dakloosheid om haar beleid op dit gebied aan te scherpen en preventieve maatregelen te kunnen nemen. De gemeente Tilburg heeft onderzoeksinstituut IVO daartoe gevraagd onderzoek uit te voeren.

Wat gebeurde er bij dakloze mensen in Tilburg in de jaren voorafgaand aan de dakloosheid? Waar hadden instanties eerder problemen kunnen signaleren en kunnen ingrijpen? Voor beleidsvorming is het nodig om inzicht te hebben in mogelijkheden en geschikte momenten om het proces van een steeds verdere opeenstapeling van problemen bij de betreffende doelgroepen te doorbreken of voorkomen. Het onderzoek richt zich dan ook met name op de periode vóór de dakloosheid.

'Hoe kunnen we dakloosheid zoveel mogelijk voorkomen?' is de centrale vraag van dit onderzoek.

Methode

We hielden semigestructureerde interviews met twintig recent aangemelde cliënten van Traverse, de stichting voor maatschappelijke opvang in Tilburg. Respondenten kregen een vergoeding van 15 euro voor deelname. De interviews duurden maximaal een uur en werden op locatie afgenomen, meestal op een van de opvanglocaties van Traverse. De resultaten van de interviews zijn bediscussieerd in een focusgroep die bestond uit hulpverleners, een bestuursadviseur, een vertegenwoordiger van de cliëntenraad van Traverse, een medewerker van een wijkteam en beleidsmedewerkers van de gemeente Tilburg. Ook hebben we onze resultaten vergeleken met eerder onderzoek.

Kenmerken van de geïnterviewde cliënten

We interviewden twaalf mannen en acht vrouwen die recent dakloos werden. Hun leeftijd lag tussen de 21 en 62 jaar. Gemiddeld waren zij 40 jaar. De meesten waren in Nederland geboren. De helft van de respondenten had kinderen, enkelen zorgden op het moment van het interview voor een (jong) kind.

Voor iets meer dan de helft van de respondenten was dit de eerste keer dat zij dakloos waren; de anderen waren al eens of meerdere keren dakloos geweest. Veel van de respondenten hadden al langere tijd geen betaald werk. De meerderheid had schulden of geen inzicht in hun financiële situatie. Veel respondenten ervaarden psychische problemen, en ongeveer de helft gebruikte problematisch drugs of alcohol.

Resultaten uit de interviews met cliënten

“Ik ben zelf niet iemand die snel om hulp zal vragen of dit zal opzoeken.” (Man, 52)

Sommige respondenten noemden één concrete gebeurtenis als directe **aanleiding van hun dakloosheid** (“het kwijtraken van mijn rijbewijs”), maar anderen gingen veel verder terug (“mijn slechte jeugd”). De meesten noemden een combinatie van factoren.

Individuele factoren waren volgens respondenten de belangrijkste oorzaak van hun dakloosheid, waaronder psychische problemen, problematisch middelengebruik en geen hulp willen of kunnen vragen. Dit leidde vaak tot een opeenstapeling van verdere problemen, zoals verlies van werk, relationele problemen en financiële problemen.

Volgens andere respondenten speelden bij hen (ook) **structurele factoren** mee, bijvoorbeeld de slechte beschikbaarheid van betaalbare huurwoningen of wet- of regelgeving (bijvoorbeeld de kostendelersnorm).

Het vaakst raakten respondenten hun laatste woning kwijt door:

- een overtreding of misdrijf;
- onvoldoende inkomen om de huur te blijven betalen;
- een verbroken relatie.

“De huizenmarkt is op dit moment heel erg lastig. Er is gewoon niets te vinden.” (Man, 50)

Was hun dakloosheid te voorkomen geweest?

We vroegen aan de respondenten of zij dachten dat hun dakloosheid was te voorkomen en wat daarvoor nodig was geweest. Een meerderheid van de respondenten was van mening dat hun dakloosheid waarschijnlijk voorkomen had kunnen worden. Vooral door zelf anders gehandeld te hebben (zoals niet overmatig alcohol drinken), betere beschikbaarheid van betaalbare woningen en door meer proactieve of persoonlijke ondersteuning.

“Ga niet in gesprek omdat het moet, nee, ga in gesprek om echt te weten te komen hoe het met een persoon gaat.” (Vrouw, 21)

Het verhaal van Erik

Toen het bedrijf waar Erik de laatste vijftien jaar werkte failliet ging, kwam hij thuis te zitten. Een uitkering aanvragen wilde hij niet. Hij moest het zelf maar oplossen, vond hij. Twee keer had hij kort weer een baan, maar hij voelde zich bij beide bedrijven niet op zijn plek. Terugkijkend is hij waarschijnlijk wel een tijd somber geweest. Zelf had hij dat toen niet zo in de gaten, maar zijn zussen vonden dat het niet goed met hem ging en op hun aandringen is hij naar zijn huisarts geweest. Die bood verdere ondersteuning aan, maar Erik heeft het er toen toch maar bij laten zitten. Hij weet niet meer precies waarom. Of voorkomen had kunnen worden dat hij dakloos is geraakt? Ja, dat denkt Erik wel. Het had waarschijnlijk vooral geholpen als er goede ondersteuning was geweest bij het vinden van een nieuwe baan. Die ondersteuning mag men best ongevraagd aanbieden, zegt hij, want zelf zal hij die niet snel opzoeken.

Reflectie en aanbevelingen

Reflectie professionals

Professionals reflecteerden op de resultaten in een focusgroep. Zij herkenden de onderwerpen die uit de interviews naar voren kwamen als belangrijke factoren. Daarnaast benadrukten zij het ontbreken van een steunend sociaal netwerk als belangrijke risicofactor voor dakloosheid.

De afbeelding hiernaast geeft weer wat de professionals zien als essentieel in het voorkomen van dakloosheid.

‘Niet snel om hulp vragen’ is een thema dat in diverse verhalen van respondenten een belangrijke rol speelt bij het oplopen van problematiek.

Aanbevelingen

We doen tien aanbevelingen voor het voorkomen van dakloosheid in Tilburg, die ook voor andere gemeenten bruikbaar kunnen zijn.

1. Faciliteer een plek om te wonen; het kan mensen aan de onderkant van de woningmarkt helpen om soepel om te gaan met regels voor het delen van woningen en een eigen woonoplossing te faciliteren.
2. Benadruk bij alle professionals het belang van een persoonlijke benadering; bejegening- en benaderingsaspecten van professionals zijn zeer belangrijk. Juist bij mensen die niet gemakkelijk om hulp vragen. Dit vraagt om voldoende beschikbare tijd om hen aandacht te geven.
3. Maak gebruik van de inzet van ervaringsdeskundigen; Traverse heeft al ervaringsdeskundigen in dienst, maar zij kunnen breder worden ingezet. Professionals in het sociaal domein kunnen veel leren van ervaringsdeskundigen.
4. Bied proactieve schuldhulp aan; beginnende schulden zijn daarmee bij uitstek het probleem om snel te signaleren zodat erger kan worden voorkomen.
5. Maak bemoeizorg ruim beschikbaar; organisaties die vraaggericht werken zijn niet voldoende om dakloosheid te voorkomen.
6. Zorg voor continuïteit van zorg; veel cliënten met complexe problemen hebben blijvende en langdurige ondersteuning nodig.
7. Investeer vroeg in de preventie van psychische problemen; voor het voorkomen van dakloosheid op de lange termijn is het belangrijk dat wordt geïnvesteerd in de preventie van psychische problemen, te beginnen bij kinderen en jongvolwassenen.
8. Verken de rol die de huisarts en praktijkondersteuner GGZ (POH-GGZ) kunnen spelen bij het signaleren van dreigende dakloosheid; POH's-GGZ kunnen vanwege hun laagdrempelige karakter een rol spelen bij het begeleiden of doorverwijzen naar passende hulp voor mensen die dakloos dreigen te raken.
9. Bevorder samenwerking tussen professionals en de inzet van maatwerk.
10. Versterk sociale netwerken; verken, in nauwe samenspraak met de cliënt, wat er mogelijk is om een (nieuw) sociaal netwerk op te bouwen.

Het onderzoek werd gefinancierd door de gemeente Tilburg en uitgevoerd door onderzoeksinstituut IVO.